

hällsprojekt som kärnkraft förenades med radikalernas önskan att göra uppror mot "storkapitalet". Men han mötte ingen förståelse, när han exempelvis i valrörelsen 1979 menade att Sverige nu måste börja konkurrera med priset och därför hålla tillbaka löneökningarna, eftersom omvärlden tagit in det försprång i kvalitet som svenskt näringsliv haft, som en följd av att vi stått utanför två världskrig. Inte heller statsministerns kursändring i början av 1980-talet, då svenska staten för första gången började strama åt genom att bli införda två

karensdagar i sjukförsäkringen, gillades av den radikala fraktionen i partiet.

Centersplittring ännu känslig

Det framgår i memoarboken att Fälldin inte var tillfreds med partistyrelsens förberedelser inför centerstämman 1985, då han varit sjukskriven för magsår. "Besluten spretade åt många olika håll. Jag sa mig att det skulle bli fruktansvärt svårt att möta väljarna med sådana besked." Av detta förstår vi att han ville ha ett samlat politiskt budskap, men hur han ville

att det skulle se ut, får vi inget besked om.

Inte heller berörs den interna splittringen, som uppenbarligen fortfarande är ett för känsligt ämne att tala om. Det är synd. Splittringen mellan centerpartiets genuint borgerliga idétradition och vänsterinfluerad grön radikalism sargar ännu i det sena 90-talet partiet så svårt att det nu står på randen till att utplånas. Thorbjörn Fälldins beskrivning av partiets budskap som "spretar åt många olika håll" är i högsta grad giltigt i dag.

MATS FÄLT:

Norsk populism jubilerar

Glistrups Framstegsparti startades på Tivoli i Köpenhamn. Det som sedan blev Carl I Hagens Framstegsparti föddes på en biograf i Oslo. Ny Demokrati lanserades i jämförelse med dessa rörelser tämligen seriöst – på *DN Debatt* och i direktsändning i Siewert Öholms

Svar Direkt.

Trots detta är det Hagens norska Framstegsparti som blivit nordens ojämförligt mest framgångsrika missnöjesparti. Varför?

En del av svaret är de inneboende motsättningar, och den mycket blandade medlemskader, som från första början fanns inom Wachtmeisters och Karlssons parti. Fler förklaringar

finns att läsa i Jan Martin Iversens bok *Fra Anders Lange til Carl I Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet*. (Millennium, 1998).

Boken är försedd med ett förord av den nuvarande partiordföranden och har givits ut lagom till "jubileumsåret" 1998, men är trots detta en bra källa för information om partiet. Den bygger i huvudsak på en avhandling som författaren publicerade 1994. Attityden till studieobjektet är förvisso positiv, men inte okritisk. Den bild som tecknas av maktmänniskan

Fra Anders Lange til Carl I Hagen - 25 år med Fremskrittspartiet, Martin Iversen, Millennium, 1998.

Carl I Hagen är exempelvis inte särskilt sympatisk.

Något som ofta glöms bort är att Anders Langes rörelse (startat av högst densamme – en mycket excentrisk samhällsdebattör) inte började som ett invandrarkritiskt parti. Anders Lange avskydde skatter och byråkrati – några invandrare fanns det knappt i Norge i början av 1970-talet. Invandrarpolitiken har först senare blivit ett huvudnummer för Hagen – mycket medvetet exploaterad för att hålla kvar partiet i ramplyuset och öka mediernas intresse.

Efter den förste ledarens död 1974 försökte partiet tidigt bli accepterat, något som bemöttes mycket kallsinnigt av de borgerliga bröderna. Höyre var på väg mot sina glansår under 1980-talet, såg inget större hot och upplevde att politiken gick rätt väg utan Framstegspartiets hjälp.

I efterhand framstår det som olyckligt att inte åtminstone Höyre skapade normala relationer till Framstegspartiet. Det hade kanske kunnat hejda den tidvis extrema, och bitvis osmakliga, fokusering på invandrarfrågan som kom att bli Hagens sätt att överleva opinionismässiga vågdalar.

Ringa intresse för extremismen

Bokens största svaghet är det ringa intresse som ägnas de mer extrema uttrycken för främlingshat som representanter för partiet ibland svarat för. Några av Hagens mer uppenbara överdrifter och magplask, som orimliga kostnadsredovisningar och falska

brev från hotfulla muslimska fundamentalister, redovisas, men betydligt mer kunde ha sagts om kontakterna med de grupper som befunnit sig i partiets utkanter. Iversen konstaterar samtidigt, vilket kanske är riktigt, att Hagen breddat debatten och tagit upp ämnen och frågor inom invandrarpolitiken som varit näst intill tabu.

Høyres politiska svaghet, kombinerad med isoleringen av Hagen – som visserligen hållit partiet utanför regeringarna men samtidigt gett det en roll som en av makten ännu inte nedsmutsad outsider – är viktiga förklaringar till framgångarna under senare år. Den norska högern har aldrig varit lika radikal som den svenska eller brittiska – utrymmet till höger har varit betydligt större. Borgerlighetens splittring och norska Senterpartiets tidvis mycket vänsterpopulistiska inriktning har också gjort det möjligt för Hagen att framstå som ett attraktivt och klart alternativ till osäkerhet och förvirring.

Extra tydligt blev detta när borgerligheten, efter Willochregeringens sammanbrott 1986, försökte återkomma till makten ett år senare. För att uppnå enighet med Senterpartiet valde den att kräva ökat stöd till jordbruket. Hagen beslöt, efter mycket tvivel, att gå emot och ge Gro Harlem Brundtland en chans till.

Mer pengar till västvärldens kanske mest genomreglerade jordbruk var fel väg att gå.

Plötsligt framstod Hagen som oppositionens ende principfaste företrä-

dare. Ytterkantspolitikern blev på bara några dagar betydligt mer rumsren.

Trots den enade front som länge mötte Framstegspartiet var ändå läget ett annat än den isolering som, på gott och ont, drabbade svenska Ny Demokrati. Iversen noterar att Hagen 1991 talade på en av norska LO arrangerad konferens om arbetslösheten. Det säger något om de anorlunda relationerna mellan politiker och maktcentra. Norge är ett land med en relativt liten grupp makthavare.

Interna maktkampen

Bertil Jonsson skulle knappast överväga att bjuda in Hagens svenska motsvarighet, om någon sådan dyker upp på scenen igen.

Hagens medverkan, tillsammans med den tidigare ledaren för Norges (vpk), Socialistisk Venstreparti, i en statlig reklamkampanj för norsk fisk (tema: "om en ting er vi helt enig") redan 1987 är ett annat exempel på att partiet inte varit lika marginaliserat som många andra missnöjespartier i Europa.

En stor del av boken handlar om den interna maktkampen inom partiet. Hagen har i likhet med Kohl mycket metodiskt rensat ut de kollegor som betraktats som hot mot hans maktställning. Centralstyrningen och partiledarens personliga makt är mycket påtaglig, mer än i Chiracs centralstyrda RPR. Italienska Lega Nords Umberto Bossi är i detta avseende lite av en parallell – även Bossi betar sig ibland på ett sätt som förvir-

rar både väljare och partimedlemmar.

Framstegspartiet är Hagens parti.

Kampen mot den nyliberala falangen inom ungdomsförbundet slutade i början av 1990-talet även den med total seger för Hagen och förlust av ett stort antal begåvade partiarbetsare. Det faktum att det faktiskt kunde byggas upp ett i princip nyliberalt, och invandravänligt, ungdomsförbund inom partiets ram är det tydligaste beviset på att Hagen faktiskt har rätt när han envetet markerar avståndstagande från till exempel Le Pens Front National. Framstegspartiet spelar i en annan division.

Progressiv kraft

I slutet av 1980-talet såg många, främst yngre borgerliga politiker, Framstegspartiet som en mer progressiv ideologisk kraft än det allt svagare högerpartiet och de andra små borgerliga partierna. Ett parti som på allvar kunde bryta den socialdemokratiska hegemonin. Många av de som förlorade kampen mot Hagen har idag helt lämnat politiken.

Avsnitten om den interna maktkampen visar en annan Carl I Hagen än den tidvis jovialiske och nästan

alltid professionelle kampanjpolitikern. Här framstår han istället som närmast besatt av sin egen ställning och sätter ofta taktiken före politiken. Den ideologiska förkunnelsen, där populismen i sista hand alltid går före principerna, används för att spela ut och köra över den interna oppositionen.

Hagen har lyckats med nästan allt han föresatt sig. Han har skapat ett nytt populistiskt högerparti som i valet 1997 blev det näst största i stortinget. Både politiskt och organisatoriskt är Framstegspartiet idag ett riktigt parti – inte bara sin ledares stödtrupper eller ett tillfälligt storstadsfenomen.

Politiskt har Framstegspartiet också kunnat räkna in påtagliga framgångar. Hagen och hans stortingskollegor har drivit på i liberal riktning inom flera områden, samtidigt som man tidvis satsat på populistiska överbud som även dessa ibland omsatts i praktisk politik. Tillsammans med Höyre, och ibland även Arbeiderpartiet, har man bidragit till den nödvändiga moderniseringen av norsk ekonomi.

Misslyckandet är bristen på legitimitet – att ännu inte accepteras som

en aktör bland andra i norsk politik. Det är uppenbart att Carl I Hagen, och därmed också partiet, är beredd att offra mycket för ett närmare samarbete med den övriga borgerligheten. Redan i mitten av 1980-talet ingick man i praktiken en regelrätt budgetuppgörelse med Willochregeringen – en uppgörelse som båda parter lovprisade men som i sak gav Hagen mycket lite.

Affärsmässigt förhållande

Särskilt långt kvar till målet verkar dock Framstegspartiet inte ha. Även om regeringstaburetterna får vänta har den nuvarande borgerliga Bondevikregeringen visat sig ha ett mycket affärsmässigt förhållande till norsk politikens gossen Ruda. Under våren ingick man en budgetöverenskommelse med både Höyre och Framstegspartiet, som bland annat gett Norge vårdnadsbidrag. Då hör det förvisso till pjäsen att det är något lättare att kompromissa om ökade utgifter i oljelandet Norge än i de flesta andra länder i Västeuropa.

Men det kanske ändå är början till något nytt.